

מבט על, גיליון 632, 23 בנובמבר 2014

**אזור החיץ בגבול מצרים – רצועת עזה:
יותר נזק מתועלת לביטחון חצי-האי סיני**

זק גולד

הצבא המצרי הודיע שבכוונתו לממש תכנית קיימת להקים "אזור ביטחון" לאורך גבולה המזרחי של מצרים, באזור שבו גובל חצי-האי סיני ברצועת עזה. כוחות מצריים החלו לפנות שמונה מאות בתים ברפיח המצרית – כולם בטווח של 500 מטרים מן הגבול עם עזה, תוך עקירה מבתיהם של כעשרת אלפים תושבים; בהמשך הוכפל טווח החיץ ל-1000 מטרים. קובעי המדיניות בקהיר סבורים, כי הקמת אזור חיץ זה תחסום את זליגתם של כלי נשק ולוחמים דרך מנהרות העוברות מתחת לקו הגבול. ואולם, צעד זה, אלא אם ינוהל ברגישות, עלול יהיה להוביל אוכלוסייה הניצבת ממילא בשולי החברה המצרית לזרועותיהם של הארגונים המיליטנטיים, הפועלים ברחבי חצי-האי סיני, וכך להחריף את הקשיים הניצבים בפני הפעילות נגד הטרור, המנוהלת באזור זה על ידי ההנהגה המצרית.

צעד דרסטי

מצרים נקטה עד כה מאמצים כבירים, שתכליתם הייתה לחסל את תשתית הארגונים המיליטנטיים הפעילים בסיני, אך ההתקפות על כוחות הביטחון שלה בחצי-האי עדיין נמשכות. במהלך החודשים האחרונים התפתחה מגמה מדאיגה ומצערת, של ריבוי נפגעים בקרב כוחות הביטחון המצריים – מדי שבוע נמנו בין חמישה לחמישה עשר הרוגים משורות הצבא והמשטרה. ממשלתו של הנשיא עבד אל-פתח א-סיסי העמידה במבחן את המוניטין שלה, כאשר החליטה להשיב את הביטחון על כנו ברחבי מצרים, אך בעוד שברחבי המדינה הפך איום הטרור מתון יותר, המצב השורר בסיני אינו יוצר רושם של "ניצחון" במה שכוונה על ידי מפקדי הצבא כ"מלחמה נגד הטרור". החלטתה של קהיר ליצור אזור חיץ סגור לאורך הגבול בין סיני לבין רצועת עזה התקבלה אחרי אירוע תקיפה חמור שבוצע בעיר הצפונית שיח זוויד, בצפון חצי-האי סיני, ב-24 באוקטובר 2014. במתקפה משולבת, שבה נעשה שימוש בכלי רכב עם מתאבד ובמתקפת רימונים באמצעות רקטות, תקפו לוחמים עמדת ביקורת של הצבא והרגו כ-31 חיילים. היה זה מספר הקורבנות הגבוה ביותר מאז הפיגועים – הדומים באופן הביצוע – שבוצעו ב-2004 בעיר טאבה ובעיר נופש נוספות בסיני, ואשר גבו אז מן הצבא המצרי את מניין הקורבנות הגבוה ביותר באירוע יחיד מזה עשורים. אוכלוסיית מצרים, שמרביתה מתגוררת הרחק מחצי-האי סיני, אינה מרבה לשאול שאלות אודות המבצעים שמנהל צבא מצרים בסיני, וקיימים דיווחים מעטים בלבד המגיעים מן הערים והכפרים, שבהם כוחות הביטחון רודפים אחרי אויב מאיים וחמקמק. אף על פי כן, ממשלת מצרים גמרה אומר להגיב בנחרצות ובהיקף נרחב על ההתקפה הראוותנית, רבת הנפגעים.

אפשר להשוות את ההלם שפשט במצרים בעקבות מתקפת ה-24 באוקטובר 2014 לתחושות שהתעוררו בעקבות "טבח רפיח", שאירע באוגוסט 2012. אז נטבחו שישה עשר חיילים בבסיס הצבאי, בקרבת הגבולות עם רצועת עזה ועם ישראל. מוחמד מורסי, מי שכהן אז כנשיאה של מצרים, הגיב למתקפה זו בפיטוריהם של שר ההגנה וראש המטה הכללי של הצבא, ובמינוי א-סיסי לתפקידים אלה. א-סיסי, פילדמרשל בדימוס, נדרש אז לגבש תגובה דרסטית, ובחר להקים אזור חיץ לאורך הגבול עם רצועת עזה ולהימנע מהדחת עמיתו לשעבר משורות הצבא מתפקידיהם.

הקשר לרצועת עזה

בדומה לתגובתה למתקפה שאירעה באוגוסט 2012, גם לאחר מתקפת אוקטובר 2014 טענה הממשלה המצרית, כי התוקפים זכו לסיוע מגורמי חוץ, והפנתה אצבע מאשימה לעבר רצועת עזה. טענה זו הצדיקה את הקמתו של אזור החיץ. עד כה, לא נטל שום ארגון אחריות לביצוע ההתקפה – גם זהות הארגון האחראי למתקפת אוגוסט 2012 טרם הובררה – על אף שיהיה זה סביר להניח, כי הייתה זו מלאכתם של לוחמי אנצאר בית אל-מקדס ("תומכי בית המקדש") - הארגון הג'יהאדי המאורגן והקטלני ביותר מבין אלה הפעילים בחצי-האי סיני. ארגון זה,

על אף שגייס לשורותיו בעיקר אזרחים מצריים, קם לתחייה, ככל הנראה, במחנה אימונים ג'האדי שפעל ברצועת עזה, והוא מנהל קשרים הדוקים עם קבוצות ג'האדיסטיות הפועלות בשטח הרצועה. עד כה, לא הוצגו ראיות שיוכיחו את הקשר בין רצועת עזה למתקפת אוקטובר. ואולם, כוחות הביטחון המצריים טוענים, כי אמצעי הלחימה, שנעשה בהם שימוש כדי לתקוף את כוחות הצבא, מקורם בחמאס וכי חמאס העבירם לאנשי אנצאר בית אל-מקדס באמצעות מנהרות שמקורן בעזה. גורמי מודיעין ישראליים מסכימים כי קיים קשר בין ארגון אנצאר בית אל-מקדס לבין חמאס, אם כי נטען כי חמאס מספק לארגון זה נשק כדי לתקוף את ישראל, ולא יעדים מצריים. ואולם, לנוכח מצבו המעורער של חמאס מאז נפילת ממשלת 'האחים המוסלמים' במצרים בקיץ 2013, ובמיוחד על רקע תוצאות מבצע 'צוק איתן', אין זה סביר שחמאס ישאף להתגרות במצרים לפני כינוסה של ישיבת המשך בנושא הפסקת האש עם ישראל, האמורה להתקיים בקהיר. אפשרות אחרת היא, על אף שאינה סבירה מאוד, כי ארגון ג'האדיסטי המבוסס ברצועת עזה, או אפילו פלג של חמאס, סיעו לתוקפים במטרה לשבש את המפגש המתוכנן, שבו תידון הפסקת האש. בכל מקרה, המתקפה עצמה הייתה ביטוי למגמה נמשכת בסיני, לאו דווקא ביטוי להסלמה. היעד שנבחר וכן שיטת הפעולה, היו מוכרים. התקפות על נקודות ביקורת של כוחות הביטחון, ואפילו מתקפות התאבדות, אינן בגדר חידוש. על כן, לא היה צורך מיוחד בסיוע מן החוץ כדי לתכנן את המתקפה או לבצע. ארגוני טרור בסיני, ובראש ובראשונה אנצאר בית אל-מקדס, מסוגלים להוציא לפועל מתקפה מסוג זה באופן עצמאי.

משום שהארגונים המורדים המבוססים ופועלים בחצי-האי סיני אינם נסמכים על סיוע חיצוני, הקמתו של אזור חיץ לאורך הגבול עם רצועת עזה לא ישפיע ככל הנראה באופן משמעותי על מספר ההתקפות המבוצעות באזור. נוסף לכך, הצבא המצרי פועל במרץ נגד מנהרות ההברחה כבר מאז פברואר 2013, ואף דבק במאבקו בהן וביצע פיצוצים חוזרים של מנהרות. עם זאת, חסימת המנהרות לא בלמה את העלייה החדה במספר ההתקפות שנרשמו במצרים מאז הקיץ של 2013.

סבל מקומי גובר

אזור חיץ יהיה עשוי לפגוע עוד בתעשיית ההברחות: כל מנהרה חדשה תיאלץ להיות ארוכה יותר בכ-1000 מטרים, וברגע שזו תתגלה ותיהרס, ייקח זמן ממושך יותר לשוב לכרות אותה. לעומת זאת, כל הישג שתשיג מצרים כתוצאה מבלימת ההברחות של אמצעי לחימה מרצועת עזה יתבטל, אם מדיניותה תמשיך להזין את ההתקוממות בחצי-האי סיני עצמו. על פי פרסום לעיתונות מטעם שגרירות מצרים בווינגטון, הנשיא א-סיסי "הדגיש את הצורך להעניק לתושבי אזור זה [המפונים מבתיים] זמן כדי להתפנות ולהתיישב במקום חלופי", אם כי עדים לפינוי סיפרו שהמהלך התבצע במהירות.

יהיו רבים מבין התושבים של אזור החיץ, שישמחו על ההזדמנות לעזוב את המקום החשוף למתקפות המורדים ולפעילות הנקטת נגדם, כמו גם לפעילותן של כנופיות מבריחים. אחרים יהיו מרוצים פחות, עקב ההכרח לעזוב את בתיים – במיוחד אם לא יקבלו פיצוי הולם, באופן מיידי. אוכלוסייתו של חצי האי סיני מצויה ממילא בשולי החברה המצרית, ופינוי תושבים מבתיים עלול לדרבן רבים מהם לחבור לשורות ארגון אנצאר בית אל-מקדס וארגונים אלימים אחרים המתנגדים למשטר.

ארגון אנצאר בית אל-מקדס שמר על שקט מוזר באוקטובר האחרון ולא התבטא בקשר למדיניות "אזור החיץ". עם זאת, תעמולת הארגון תקפה בעבר את עקירת האוכלוסייה בסיני, בכוונה לזכות באהדתה ולהרחיב את היקף ההתגייסות לשורותיו. במארס 2014 האשים הארגון, במסר שהוקלט בווידיאו, את הצבא המצרי ב"הקמת אזור חיץ" במטרה "להגן על האויב הציוני".

מסקנות

המנהיגים המצריים, והנשיא בראשם, שבים ומצהירים, כי הבסת הטרור בסיני תדרוש את שיתוף הפעולה של האוכלוסייה המקומית. על כן, במסגרת הקמתו של אזור החיץ, יהיה על ממשלת מצרים, בעידוד בינלאומי, ליישם מדיניות שתפריד בין צרכיה הלגיטימיים וסיבלה של האוכלוסייה לבין הדרישות הבלתי-קבילות של ארגוני הג'יהאד הפעילים באזור. פינוי של תושבים שומרי חוק מבתיים מנוגד לקו מחשבה זה, ויש לשער שהוא יהפוך את משימת חיסולו של איום הטרור בחצי-האי סיני לקשה ביותר לביצוע עבור מצרים.

זאת ועוד, הקמתו של אזור החיץ עלולה להחריף את בידודם של תושבי רצועת עזה – אם כי הסחר במוצרי צריכה מוברחים נבלם עוד קודם לכן, כך שלהקמת החיץ צפויה להיות השפעה מוגבלת בלבד על המצב ההומניטארי הקשה ביותר, השורר ממילא ברצועה. מסיבה זו, אל לקובעי המדיניות בישראל להיות מודאגים מתגובת נגד משמעותית מצידם של תושבי עזה הפלסטינים. ואכן, ממשלות ישראל השונות מעודדות מזה כעשור פעילות מצרית מוגברת לאורך הגבול בין מצרים לרצועת עזה. מאידך גיסא, ישראל צריכה להיות מוטרדת מן האפשרות, שהקמת אזור חיץ תאריך את תקופת אי-היציבות בחצי-האי סיני, הממשיך לדמם מעבר לגבולה.